

UMUMTA'LIM MUASSASALARINI ICHKI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Navro'zova Zebiniso Botirovna

Buxoro Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi 2-bosqich magistr talabasi

Annotatsiya: *Xalq ta'limi muassasalari millatning inson kapitalini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shunday qilib, talabalarning yuqori sifatli ta'lim olishlarini ta'minlash uchun ushbu muassasalarni samarali boshqarish zarur. Xalq ta'limi muassasalarini ichki boshqarish murakkab jarayon bo'lib, pedagogik tamoyillar va amaliyotni chuqur tushunishni talab qiladi. Pedagogika-bu o'qitish va tarbiyalash fani bo'lib, u xalq ta'limi muassasalarini ichki boshqarish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik tamoyillar o'qituvchilarga o'quv dasturlarini loyihalashda, o'qitish strategiyasini amalga oshirishda va talabalarning bilimlarini baholashda rahbarlik qiladi. Ushbu maqolada ta'lim muassasalarini ichki boshqaruvini tahlil qilamiz.*

Kalit so'zlar: *ichki boshqaruv, ta'lim muassasalari, menejment asoslari, pedagogik tamoyillar*

Kirish: Ta'lim muassasasi ijtimoiy tashkilot bo'lgani uchun va bu odamlarning (o'qituvchilar, talabalar, ota-onalar) birgalikdagi faoliyati tizimi bo'lgani uchun uni boshqarish haqida gapirish muhim hisoblanadi. Ijtimoiy boshqaruv odamlarning yashash sharoitlariga, ularning manfaatlarini rag'batlantirishga, qadriyat yo'nalishlariga ta'sir qilish orqali amalga oshiriladi. Ko'pgina olimlar "menejment" tushunchasini "faoliyat", "ta'sir", "o'zaro ta'sir" tushunchalari orqali aniqlaydilar. "Umuman menejment" deganda qarorlar qabul qilish, boshqaruv ob'ektini belgilangan maqsadga muvofiq tashkil etish, nazorat qilish, tartibga solish, ishonchli ma'lumotlar asosida tahlil qilish va umumlashtirishga qaratilgan faoliyat tushuniladi deb yozadi V. A. Slastenin". "Va maktab ichidagi menejment, uning fikriga ko'ra," maqbul natijaga erishish uchun uning ob'ektiv qonuniyatlarini bilishga asoslangan yaxlit pedagogik jarayon ishtirokchilarining maqsadli, ongli o'zaro ta'siri " hozirgi vaqtda biznesni boshqarish tushunchasi inson faoliyatining turli sohalariga tobora ko'proq tarqalmoqda, shu jumladan raqam va ta'lim.

Biroq, menejment tushunchasi menejment tushunchasiga qaraganda torroq, chunki menejment asosan rahbar faoliyatining turli jihatlariga taalluqlidir, menejment tushunchasi esa insonning butun sohasini qamrab oladi. "menejerlar-ijrochilar" tizimlaridagi munosabatlar. Shunday qilib, maktabni boshqarish nazariyasi, xususan, o'qituvchilar tarkibi maktab ichidagi menejment nazariyasi bilan sezilarli darajada to'ldiriladi. Menejment nazariyasi, birinchi navbatda, menejer (menejer) faoliyati haqiqiy hurmat, o'z xodimlariga bo'lgan ishonch, ular uchun muvaffaqiyat vaziyatlarini yaratish asosida qurilganida, shaxsiy yo'nalishi bilan o'ziga jalb qiladi. Aynan

menejmentning ushbu tomoni maktab ichidagi menejment nazariyasini sezilarli darajada to'ldiradi.

Ta'lim muassasasini boshqarish haqida gapirganda, menejment tizimini yodda tutish kerak, ya'ni boshqaruv faoliyatini nazariy tushunishga tizimli yondashuvni qo'llash kerak. Boshqaruv tizimi deganda tashkilotning muhim maqsadiga erishishga qaratilgan muvofiqlashtirilgan, o'zaro bog'liq tadbirlar majmui tushuniladi. Bunday faoliyatga boshqaruv funktsiyalari, printsiplarni amalga oshirish va yaxshi boshqaruv amaliyotini qo'llash kiradi. Boshqaruvning asosiy funktsiyalari boshqaruv faoliyatining nisbatan alohida yo'nalishlari hisoblanadi. Menejmentning funktsional aloqalari maxsus mustaqil turlari sifatida qaraladi. To'liq tarkibi yagona boshqaruv tsiklini tashkil etadigan ketma-ket o'zaro bog'liq bosqichlardir. Shunday qilib, boshqariladigan tizimning yuqori sifatli holatlariga o'tish ta'minlanadi.

Ta'lim muassasalarini boshqarishning bir qancha funktsiyalari mavjud. Ushbu asosiy funktsiyalarga Slastenin V. A. pedagogik qo'shadigan tahlil, maqsadni belgilash, tartibga solish ham kiradi. Ta'lim muassasasini boshqarish funktsiyalarining uchta katta guruhi mavjud: 1. Ta'lim muassasasining barqaror ishlashini boshqarish funktsiyalari; 2. Maktabni rivojlantirish va innovatsion jarayonlarni boshqarish funktsiyalari; 3. Maktab ichidagi menejmentning ishlashi va o'zini o'zi rivojlanishini boshqarish funktsiyalari ta'lim muassasasining o'zi boshqaruv tizimiga nisbatan harakatlarni o'z ichiga oladi. Olimlarning fikrlarini umumlashtirib, biz ta'lim muassasasini boshqarishning quyidagi funktsiyalarini ochib beramiz: tahlil qilish, maqsadlarni belgilash va rejalashtirish, tashkil etish, yetakchilik, nazorat va tartibga solish.

Tahlil-bu kognitiv boshqaruv faoliyatining nisbatan alohida bosqichi (bosqichi) bo'lib, uning mohiyati ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar to'g'risidagi turli xil ma'lumotlarni ijodiy o'rganish, tizimlashtirish, umumlashtirish va baholash, huquqiy ta'lim siyosatini amalga oshirish, ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish, barcha darajalarda o'rnatilgan boshqaruv amaliyotining tajribasi. Aholining individual, guruh va xalq ta'limi ehtiyojlarini tahlil qilish asosida eng muhim ijtimoiy ehtiyojlar aniqlanadi: ijtimoiy-iqtisodiy, ekologik, valeologik, madaniy, ilmiy, hududiy, pedagogik, maishiy va boshqalar. Ikkinchisiga davlat hokimiyati va boshqaruv organi, korxonalar va muassasalar, jamoat tashkilotlari, aholining faol guruhlari, oilalar kiradi. Pedagogik tahlilning vazifasi zamonaviy ma'noda maktab ichidagi boshqaruv nazariyasiga kiritilgan va ishlab chiqilgan.

Boshqaruv tsikli tarkibidagi pedagogik tahlil alohida o'rin tutadi: u ketma-ket o'zaro bog'liq funktsiyalardan tashkil topgan har qanday boshqaruv tsiklidan boshlanadi va tugaydi. Pedagogik tahlilni boshqaruv faoliyatining umumiy zanjiridan chiqarib tashlash, rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish, tartibga solish funktsiyalari ularning rivojlanishida asos va yakunlanmasa, uning parchalanishiga olib keladi. Boshqaruv faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan maktab rahbarlari pedagogik tahlil metodologiyasini qanday o'zlashtirishlari, aniqlangan faktlarni

qanchalik chuqur o'rganishlari va eng xarakterli bog'liqliklarni aniqlashlari bilan belgilanadi.

Maktab direktori faoliyatidagi o'z vaqtida yoki professional bo'lmagan tahlil maqsadni ishlab chiqish va vazifalarni shakllantirish bosqichida noaniqlikka va ba'zan qabul qilingan qarorlarning asossizligiga olib keladi. O'qituvchi yoki talabalar jamoasidagi ishlarning haqiqiy holatini bilmaslik pedagogik jarayonni tartibga solish va tuzatish jarayonida to'g'ri munosabatlar tizimini o'rnatishda qiyinchiliklar tug'diradi. Boshqaruv funktsiyasi sifatida pedagogik tahlilning asosiy maqsadi pedagogik jarayonning holati va rivojlanish tendentsiyalarini o'rganish, uning natijalarini ob'ektiv baholash, so'ngra boshqariladigan tizimni soddalashtirish bo'yicha tavsiyalar asosida ishlab chiqishdan iborat.

Ushbu funktsiya eng ko'p vaqt talab qiladiganlardan biridir va boshqaruv tsiklining tuzilishi, chunki tahlil qismlarni bir butunga ajratishni, tizimni tashkil etuvchi omillar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishni o'z ichiga oladi. Maktab ichidagi menejment nazariyasi va amaliyotida pedagogik tahlilning mazmuniga qarab asosiy turlarini aniqladi: parametrik, tematik, yakuniy. Parametrik tahlil o'quv jarayonining borishi va natijalari to'g'risidagi kundalik ma'lumotlarni o'rganishga, uni buzadigan sabablarni aniqlashga qaratilgan. Tematik tahlil yanada barqaror, takrorlanadigan bog'liqliklarni, kursdagi tendentsiyalarni va pedagogik jarayon natijalarini o'rganishga qaratilgan.

Pedagogik tahlilning ushbu turi maktab direktoriga pedagogik jarayonning ayrim jihatlarining namoyon bo'lish xususiyatlarini o'rganish va aniqlashga, ularning boshqa tomonlar, tarkibiy qismlar va boshqa tomonlar bilan o'zaro ta'sirini aniqlashga imkon beradi. Yakuniy tahlil kattaroq vaqtinchalik, fazoviy yoki tarkib doirasini qamrab oladi. U o'quv choragi, yarim yil, o'quv yili oxirida o'tkaziladi va asosiy natijalar, ularga erishish shartlarini o'rganishga qaratilgan. Yakuniy tahlil boshqaruv tsiklining barcha keyingi funktsiyalari kursini tayyorlaydi.

O'quv yili uchun maktab ishini yakuniy tahlil qilishning tarkibiy asosini quyidagi yo'nalishlar tashkil etadi: o'qitish sifati; o'quv dasturlari va davlat standartlarini amalga oshirish; o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari sifati; maktab o'quvchilarining tarbiya darajasi; maktabdagi uslubiy ishlarning holati va sifati; ota-onalar va jamoatchilik bilan ishlash samaradorligi; maktab o'quvchilarining sog'lig'i va sanitariya-gigiena madaniyati holati; maktab kengashi, pedagogik kengash va boshqalar. Yakuniy tahlil, uning ob'ektivligi, chuqurligi va istiqbollari yangi o'quv yili rejasi bo'yicha ishlarni tayyorlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, davlat ta'lim muassasalarida ichki menejmentning pedagogik asoslari talabalarning yuqori sifatli ta'lim olishlarini ta'minlash uchun juda muhimdir. O'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim, dalillarga asoslangan amaliyot va o'qituvchilar malakasini oshirishga ustuvor ahamiyat berish orqali davlat ta'lim muassasalari akademik muvaffaqiyatlarga yordam beradigan va talabalarni zamonaviy

dunyo muammolariga tayyorlaydigan o'quv muhitini yaratishi mumkin. Barcha talabalarning yuqori sifatli ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash uchun davlat ta'lim muassasalari o'zlarining ichki boshqaruvida pedagogik tamoyillarga ustuvor ahamiyat berishlari shart

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. *Avlaev Orif Umirovich, & Abdujalilova Shoira Abdumajitovna. (2020). Shaxs yetukligida ijtimoiy intellektning roli. Xalqaro psixososyal rehabilitatsiya jurnali, 24 (4), 3983-3991.*
2. *Ernazarova G. O., & Islomova M. Sh. (2019). Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarini akmeologik yondashuv asosida kasbga tayyorlashni takomillashtirish. Pedagogika va psixologiya nazariyasi va amaliyoti Xalqaro ilmiy jurnal, 6(26), 52-55.*
3. *Zolotix, N. V. va Xaitmetov, R. K. (2020). Bo'lajak o'qituvchining shaxsiy rivojlanish ta'lim faoliyatida kompetentsiyasini shakllantirish shartlari. Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar, 1(2), 113-119.*
4. *Tojiboeva, G. R. (2020). Integratsiyaviy ta'limning ijtimoiy muammolari va istiqbollari. Ilmiy va amaliy tadqiqotlar jurnali, 1, 54-55.*
5. *Mamadaliyev, K. R., Jabborova, O. M., Umarova, Z. A., & Abdullayeva, B. P. (2020). Adabiyot o'qitishning yangi avlodini yaratish-zamonaviylik talabi. Xalqaro psixososyal rehabilitatsiya jurnali, 24, 612-619.*
6. *Mamadaliyev, K. R., Jabborova, O. M., Umarova, Z. A., & Abdullayeva, B. P. (2020). Adabiyot o'qitishning yangi avlodini yaratish-zamonaviylik talabi. Xalqaro psixososyal rehabilitatsiya jurnali, 24, 612-619.*